

באמצעות וולגריות וכיעור מוחצן, עלמה יצחקי מציבה אלטרנטיבה לבון טון האמנותי

הסגנון הוולגרי של הציורים בתערוכה של עלמה יצחקי במוזיאון תל אביב שונה מאוד מהאנינות ושביעות הרצון העצמית של רוב האמנות המוצגת כעת

גליה יהב 31.10.2015 10:00

כמה מוזר מארג התערוכות הנוכחי במוזיאון תל אביב – במרכזן האנינות רווית הציטוטים המקודדים לידועי ח"ן של עדו בראל, נסיך מקומי של מודרניזם עלי; לצדו נעמה ערד, משלבת יובש שכלתני של תרגילים חזותיים עם לוק דיגיטלי; בתווך מצעדיהם הסמי-פאשיסטיים של "תנועה ציבורית", תרגילי סדר משולבי ריתמיקה קומפולסיבית, שנדמה כאילו נהגו במוחו של קולונל שייסקופף מ"מלכוד 22" (היחידים מבין המוזכרים שאינם מציגים במסגרת תערוכת פרס) ועוד. מול כל אלה הציור הפיגורטיבי המתפרץ של עלמה יצחקי נראה כחריג צעקני במיוחד.

הצעקנות היא האופק המעניין של הציור שלה – מול השפות המקודדות, המסומנות, הרזות, אלה שצופנות בחובן משמעויות הקשורות בעבותות לתולדות האמנות או לתולדות הישראליות, מול הניסיונות השונים לתחכום סמנטי, לריחוק ולתיווך-על-גביתיווך, מול כל אלה - הסגנון שלה זר, נוסח ציור בשרני שאינו רווח כאן. יש בו ממד ילדותי, קרוב וחשוף, קריקטורלי. הוא נענה לתווי ההיכר של האקספרסיוניזם היענות יתרה, ההופכת את עצם המושג "סגנון" לחזות הכל.

תפישת העיר אצל יצחקי מורכבת מבני אדם, מעשיהם, יחסייהם. כמו זויה צ'רקסקי, גם היא עוסקת ב"ציור חברתי", כזה שהתמטיקה שלו שואבת מהיום-יום הפועלי, השייך למעמדות הנמוכים, לעבודה ולשעות הפנאי שלהם, לפריפריה, לתרבות שכונתית, לרגעי הווי פעוטים או כאלה הלוכדים מומנט של אינטראקציה בין מושאי הציור או בינם לבין סביבתם. רוב המצוירים הם טיפוסים משולי החברה, הפועלים השקופים, עלובי חיים וקבצנים, אך גם צעירים העסוקים בעצמם ובעולמם, בליינים. אלה ואלה חסרי כוח, לא אלקטורט נחשב, הוויטליות שלהם אינה צוברת הון סימבולי של "תרומה לתרבות".

בציורים שלה מתוארים בין השאר שני בחורים עומדים בעיקול רחוב, האחד אוכל תפוח, השני משעין רגל על מעקה ברזל ("בוקר", 2015); מקבצת נדבות עם כוס חד-פעמית צועדת בין פרחי-עירייה ליד מכוניות ("אי-תנועה", 2014); שלושה צעירים מורחים צבע שחור על מדרכות השיש ליד פסל "התרוממות" של מנשה קדישמן ("צובעים את הבימה בשחור", 2013); זוג וכלבים רובצים על שטיח ("דיוקן קבוצתי", 2012); עובד ניקיון עירוני בווסט צהוב זרחני נשען על עץ, מעשן סיגריה, מזרון מיותר מונח על צדו, ברקע פתחי חנויות סגורים ("יהודה הימית", 2013); שישה גברים בתחתונים יושבים על חול, ידיהם מעל ראשיהם ("שבויי מלחמה בעזה", 2014).

חלק מהציורים נראים כאילו נצפו מבעד לעדשת עין-דג או מראה מעוותת – מה שמצויר באמצע הוא גדול, קרוב ושתלטי, כמעט מזנק החוצה, ואילו השוליים נסוגים אחורה, המשטח מקבל כך אפקט כמו-כדורי. "עלמה יצחקי מצוירת איך גוף תופס מקום בעיר. הגוף חולש על מרכז התמונה והפרישה של הידיים והרגליים מחלקת את הבד, מבדילה בין שמים לארץ, מכתובה מסגרת לנוף", כותב מרחב

ישורון בטקסט הקטלוג. "אמצע הבד הוא אמצע הבר. הגוף גוזר את הרקע, תופס לעצמו את השטח, מסתיר את הנוף לפי מספר הסנטימטרים הדרוש לו כדי להציב את הישות שלו, כלומר להיות. זו המטאפיזיקה של הנוכחות".

אוצרת התערוכה נועה רוזנברג כותבת: "צורה של יצחקי מסכין אמנם עם כמה מהתוויות הציור האקספרסיבי או האקספרסיוניסטי — צבעוניות עזה, קומפוזיציות גולשות — אך לא־פעם עולה התחושה שהגדרה טובה יותר לעבודותיה תהיה 'אקספרסיוניזם קפוא'. באותה מידה אפשר לומר שזהו אקספרסיוניזם ללא רגשות. הסגנון אמנם נעתר למאפיינים ההיסטוריים המוכרים — עיוות פרופורציות, צבעוניות משולחת רסן, חושניות חריפה, נסיגה מעמדת תצפית לעבר עולם הדמיון, משיכות מכחול דרמטיות או כמעט דמויות־קשקשים, דמויות גרמיות יתר על המידה, בעלות ראשים גולגולתיים וגפיים מועצמי מפרקים; אבל הוא אינו מתאר עולם פנימי סובייקטיבי מכורסם מפחדים, המשליך פנטזיות אכולות חרדה על המציאות. ומוכן שגם אינו מבטא היחלצות ממוסכמות, משום שהסגנון האקספרסיוניסטי כשלעצמו הוא כבר מוסכמה, תבנית ביטוי, קוד מוכר ליחס רגשי כלפי מושאי ונושאי הציור. כך שזהו "אקספרסיוניזם" תחת עול המרכאות, כלומר תוצאה של החלטה מודעת כל כך עד שמצב הצבירה הבסיסי שלה מאניריסטי. קצתם נראים כמו מפגש מוזר בין אריק פישל לרמי מאירי.

אלה ציורי שמן דשנים וזורחים כפצעים מוגלתיים, הכל בהם אינטנסיבי בה במידה — הדמויות, הרקע, הקומפוזיציה, תנופת המכחול היצרית, הערנות לנושא, האנרגיה המושקעת בהם, הסיפוריות והניתנות לתמלול כביכול — כך שהם דומים מאוד זה לזה ומתקבלים כווריאציות זה על זה.

האם כמו רבים מציירי האקספרסיוניזם גם יצחקי מתמודדת עם שאלת הרוע בהקשרו המודרני? אולי, אבל בלי יסוד האכזריות והאלימות. הסצינות שהיא מתארת הן כמעט וליד האלימות; הן מרמזות עליה מעט, אולי מסמנות את קרבתה הפוטנציאלית, אבל היא אינה ההתנעה הנפשית שמתוכה נוצרו ולא המסקנה ההכרחית הנובעת מן הציורים.

הסגנון הוולגרי המושך־דוחה כולל ציורים חזקים ומפתיעים, שאינם מתפענחים בקלות ובמהירות, לצד ציורי קיטש מוחצנים שהזמן הנחוץ כדי לראותם הוא גם זה הנחוץ להבנתם.

אחד הציורים החזקים הוא "מחוז תל אביב" מ-2013, שבו נראים גבר ואשה יושבים על ספסלים עירוניים, אלה המוצבים "זה מול זה במרחק מסוים — שבאופן מחושב אינו קרוב דיו ליצירת שיחה אינטימית, אך גם אינו רחוק דיו כדי ששני זרים יצליחו לפעור בו מרחב של אלמוניות", כך מתארת אותם האוצרת. כפות ידיו של הגבר צמודות זו לזו במעין תנוחת שחייה־בישיבה, תפילה נוצרית שנשתבשה או ראש־חץ המופנה היישר אל בין רגלי האשה, שפת גוף המקנה לסיטואציה ממד ארוטי־גינקולוגי־קומי, ממד אבסורדי של הפצרה, השתוקקות ותחינה כלפי אשה סרבנית ואטומה.

ציור חזק נוסף הוא "תפילת צהריים במוסך" מ-2015: שני גברים כורעים על ברכיהם על גבי שטיחון וקרטון פרוש בחזית מקום עבודתם. הציור עשוי להתקבל כפראפראזה על השימוש בצמיגים כאלמנט עיטורי, כפי שהשתמש בהם ציבי גבע בביתן הישראלי בביאנלה האחרונה בוונציה, עת ציפה את המבנה מבחוץ באורח המדמה אמנות מוסלמית. אצל יצחקי הצמיג אינו ציפוי־קיר אורנמנטלי מחוזק באזיקונים ולא מלאכת תשבץ של מעשה ארכיטקטוני אלא הקוד המסמן את הזהות המעמדית של הפועלים. ההפרזה של סגנון שממילא מאופיין בכיעור מוחצן, וולגריות, בוטות, רגשות ותקשורתיות גבוהה הופכת חלק מהציורים לכרזות טכניקולוריות מרתיעות. אבל כאמור, לסגנון היתר ולצעקנות יש פוטנציאל, שיגבר אם תשכיל יצחקי לבסס אותו באופן לעומתי, כיסוד עממי ורחובי הניצב אל מול הטוב־טעם, אל מול האמנות הישראלית האנינה, השבעה, העוסקת בעצמה והמרוצה מעצמה.

עלמה יצחקי – "יהודה הימית". אוצרת: נועה רוזנברג. מוזיאון תל אביב לאמנות. שד' שאול המלך 27.

ב' ד' ושבֿת 18:00–10:00 ,ג' ה' 21:00–10:00 ,ו' 14:00–10:00 .עד 31.1.2016